

Casusluğun Maliyet Analizi: Atom Bombası Örneği

Süleyman YÜKÇÜ¹

Cihat SAVSAR²

Özet

Gizli kalması gereken bilgi ve belgeleri kendi tarafına çıkar sağlamak amacıyla ele geçirme faaliyetine casusluk, bu eylemi gerçekleştiren kişiye de casus denilmektedir. Casusluk geleneksel anlamda devletlerarasında yaşanan bir faaliyet gibi algılsa da günümüzde casusluk kavramının ve kapsamının çağın gerekliliklerine uygun olarak dönüştüğü görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nce (ABD) atom bombası yapılması amacıyla yürütülen Manhattan Projesi, 20. yy.'da en büyük casusluk faaliyetine konu olmuştur. Sovyetler Birliği söz konusu projeye ait gizli bilgileri proje ekibinde yer alan bazı kişiler aracılığı ile elde etmiş ve sonraki yıllarda bu bilgileri kendi atom bombası üretim sürecinde kullanmıştır. Bu kapsamda casusluk, devlete ait suçlar, bilimsel çalışmaların savaş teknolojisine yönelik kullanımı ve Manhattan Projesi'nin gelişim süreci hakkında kavramsal bilgilere değinilmiştir. Her olayın bir muhasebesi olmalı düşüncesinden hareketle, Manhattan Projesi casusluk faaliyeti hem ABD hem de Sovyetler Birliği açısından ele alınmıştır. Casusluk faaliyeti kapsamında tarafların elde ettiği getiri ve maliyetler parasal ve parasal olmayan kalemler bazında değerlendirilmiştir. ABD'nin 2 milyar dolardan fazla harcama yaparak tamamladığı projeden parasal getiri elde etmediği gibi, katlandığı parasal olmayan maliyetler açısından da büyük zararda olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maliyet Analizi, Manhattan Projesi, Atom Bombası, Casusluk

Cost Analysis of Espionage: The Atomic Bomb Example

Abstract

The activity of seizing information and documents that should remain confidential is called espionage, and the person who carries out this action is called a spy. The notion and scope of espionage have changed in line with the needs of the times, even though in the classic sense, it is seen as a state-to-state action. The largest espionage operation of the 20th century was focused on the Manhattan Project, which was carried out by the United States of America (USA) to create an atomic weapon during the Second World War. Through certain members of the project team, the Soviet Union was able to get private knowledge about the project, and in the years that followed, it exploited this information to produce atomic bombs on its own. Conceptual knowledge regarding espionage, state crimes, the application of scientific research to military technology, and the Manhattan Project's development process are mentioned in this context. The espionage activities of the Manhattan Project were examined in terms of both the USA and the Soviet Union based on the notion that every event should have an accounting. The returns and costs of the parties involved in the espionage operation are assessed based on monetary and non-monetary factors. It has been concluded that the USA suffered a significant loss in terms of non-financial expenditures expended and no financial return from the project, which was finished at a cost of more than 2 billion dollars.

Keywords: Cost Analysis, Manhattan Project, Atomic Bomb, Espionage

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi / Submitted: 2.6.2023 Makale Kabul Tarihi / Accepted: 27.7.2023

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İzmir / Türkiye, suleyman.yukcu@deu.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-1554-5953>

² Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Çorum / Türkiye, cihatsavsar@hitit.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-8152-1590>

Atf (Citation): Yükçü, S ve Savsar, C. (2023). Casusluğun maliyet analizi: atom bombası örneği. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 3(2), 147-161.

1. GİRİŞ

Hemen her insan yaşamda kendisine bir temel çalışma alanı edinip, geçimini bu yolla sağlamaya çalışır. Bu temel çalışma alanına meslek diyoruz. Meslek sürekli olarak yapılan iştir. Genç hatta çocuk yaşta öğrenilir. Emekli oluncaya kadar hatta yaşamın sonuna kadar yapılır.

Bazı mesleklere girebilmek çok eğitim gerektirir. Bazılarına girmek için çaba sarf etmeye gerek duymadan kendini o meslekte bulmuştur insan. Bazı meslekler çok değerli, makbul, aranan, istenen, olunmak için çok çaba ve eğitim gerektiren türdendir. Doktorluk böyle bir meslektir. Muhasebecilik, mühendislik, pilotluk, hemşirelik, veterinerlik, marangozluk ve buraya sığdıramadığımız birçok meslek söz konusudur. Birçok iyi eğitim almış kişi bu mesleklere girmeye çalışır. O mesleğin icra ediliş biçimini kendisine mal etmeye çalışır.

İtibarlı olmayan meslek var mıdır? İnternette taradığımızda; en itibarsız olarak “dansözlük” belirlenmiş (Cnnturk, t.y.). Gereği gibi yapıldığında hiç de itibarsız olmayabilir. Mafya babalığı, kelle avcılığı (para karşılığı bir kişiyi öldürme), cellatlık, hayat kadınlığı, bunlar çok uç mesleklerdir. Bu mesleklerin itibari, değeri ve icrasının mubah olup olmadığı tartışmaya açıktır. Esasen her meslek gereği gibi yapıldığında hak ettiği itibari görecektir. Örneğin spor takım malzemeciliği sıradan bir meslek gibi görünebilir. Malzemecilik (basketbol takım malzemeciliği) tüm takımın kullanacağı, forma, şort, çorap, havlu, ayakkabı, su, içecek vb. malzemeleri sporcuların kullanımına hazır tutmayı gerektiren bir meslektir. En acil anlarda malzeme kullanıma hazır olmalıdır. Bu mesleği icra eden kişi mola alındığında havluları ve diğer malzemeleri, sporcuların ihtiyaçları doğrultusunda süratle hazır etmek durumundadır. Takımın başarısı sahada olan oyuncular kadar onlara destek hizmeti sunan malzemeciye de bağlıdır.

Çalışma konusuna giren “casusluk” mesleği ise; bilginin sahibinin izni olmaksızın gizli olarak kabul edilen bilgilerin çalınıp, rakibe veya çok ihtiyaç olan tarafa verilmesidir. Bunu yapan kişi de yaptığı çok riskli bu işten önemli çıkar sağlar. En bilinen şekli devletlerarasında yapılandır. Son yıllarda sanayi casusluğu biçiminde işletmeler arasında da çok yaygınlaşmıştır.

Bu çalışmadaki casusluk devletlerarasında yapılan casusluktur. Dünyanın görüp, görebileceği en önemli ve büyük casusluk vak’alarından bir tanesidir. İkinci dünya savaşında atom bombasını geliştiren ABD’nin bilgilerinin Sovyetler Birliği casusları tarafından çalınarak, atom bombası üretilip kullanıma hazır hale getirilme faaliyetlerini içermektedir.

ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan önce başlayan “Atom Bombası” üretme fikrine “Manhattan Projesi” adı verilmektedir. ABD Manhattan Projesi’nde görev alan bilim adamı ve mühendisleri Avrupa’dan, özellikle Almanya’dan çok büyük bir gizlilik ile bir araya getirmiş ve projeyi yürütmüştür. Bu süreçte başka bir casusluk faaliyeti olarak nitelendirilebilir.

Ancak bu çalışmadaki amaç Sovyetlerin Amerikalılardan çaldığı atom bombası bilgilerinin elde edilmesi sırasındaki casusluk faaliyetinin maliyet-fayda analizini yapmaktır. Bu faaliyetlerde tarafların elde ettikleri getiri ve katlandıkları maliyet; analiz edilmiş, kazanılan veya kaybedilen net fayda veya zarar ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte günümüzde devletlerarası veya şirketler arası olası casusluk faaliyetlerinin yönetim muhasebesi yaklaşımıyla hesap, getiri, maliyet ve hesaplaşma düşüncesi temelinde değerlendirebileceği de ortaya koyulmuştur.

2. SIR VE DEVLET SIRRI KAVRAMLARI

Sır kavramı genellikle ilgisiz kişilerin bilmemesi gereken, gizli olma özelliği taşıyan bilgiler için kullanılır. Kişilere ait sırlar olabileceği gibi devletin de sahip olduğu gizlilik derecesi yüksek bilgiler içeren sırlar olabilir. Çalışmanın bu bölümünde sır kavramının normal gündelik yaşantımızda karşılaştığımız değişik anlamlarının yanı sıra, çalışmamıza esas teşkil eden devlet sırrı kavramı üzerinde durulacaktır. Ayrıca Türkiye’de ve bazı ülkelerde devlet sırrının hukuk literatüründe yer alan dolaylı ve direkt tanımlamalarına yer verilmiştir.

2.1. Sır Kavramı

Sır kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğünde isim olarak dört farklı anlamı bulunmaktadır. Bunlar;

“Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey”,

“Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem”,

“Bir işin, bir şeyin dikkat, yetenek, deneyim ve sezgi yardımıyla kavranabilen en zor, en ince yanı”

“Bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvuru özel ve gizli yöntem” olarak çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, t.y.). İngilizcede kullanılan ve dilimizde “sır” olarak anlam bulan “secret” kelimesinin kökeni ise Latince “secretum” kelimesinden gelmektedir. Sır, tanımı gereği birisi tarafından bilinen ve başkalarının bilgisinden ayrı tutulan şeydir (Carpanelli, 2011:1). Sır, başkalarının bilmesinin sakıncalı olduğu bir bilgi, konu, olay ve durumun dışarı karşı korunmasını sağlar. Çünkü sırrın mahiyetini oluşturan unsurun başkaları tarafından bilinmesi sonucu ortaya zarar çıkma ihtimali söz konusudur. Sır ile birlikte, gündemde olan ve gizlenen bilginin en üst seviyede mahremiyeti söz konusudur (Akkaya, 2013: 749). Türkçe karşılıklarında farklı anlamlar içeren sır kelimesi bu çalışmada “varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey” anlamında kullanılacaktır.

2.2. Devlet Sırrı

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de devlet sırrına yönelik geniş kabul gören bir tanımlama bulunmamaktadır (Hafizoğulları ve Özen, 2010: 25). Elbette kişilerin olduğu gibi devletlerinde sırları vardır. Ayrıca devlete ait sır, hukuken koruma altına alınan bir olgudur. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de devlet sırrı ile ilgili birçok hukuksal düzenlemeler bulunmaktadır. Yasa koyucu sırrın açıklanması sonucu ortaya çıkabilecek sonuçlara yönelik çeşitli tedbirler geliştirmektedir (Akkaya, 2013: 751). Ayrıca devlete ait sırların korunması kişilere ait sırların korunmasından daha da hassas bir konudur. Çünkü devlet sırrı sadece bir veya birkaç kişiyi değil toplumun tamamını hatta gelecek nesilleri bile etkileyebilecek nitelikte olabilir (Sarıgüzel, 2016: 20). Diğer taraftan literatürde neyin devlet sırrı olduğu ve bir şeyin devlet sırrı olabilmesi için ne gibi özelliklere sahip olması gerektiğine yönelik tartışmalara da sıklıkla rastlanmaktadır. Dolayısı ile devlet sırrının çerçevesi belirlenirken milli güvenlik nedeniyle sır niteliğinde olduğu ifade edilen bilgilerin belirli özellikleri taşıması, açıklanması durumunda ortaya çıkabilecek zararların belirli bir düzeyde öneme sahip olması beklenmektedir (Sarıgüzel, 2016: 74).

Ayrıca devlet sırrı, devletin güvenlik ve ulusal çıkarları açısından önemli bilgiler olarak sınırlandırılmamalıdır. Devlet otoritelerince, kanun ve düzenlemelerde yer alan hükümler gereği açıklanmasının yasaklandığı ve gizliliğinin esas olduğu bilgilerin de devlet sırrı kapsamında değerlendirilmesi kamusal yarar açısından önem arz etmektedir (Hafizoğulları ve Küçüktaşdemir, 2015: 159).

2.3. Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Devlet Sırrına Yönelik Hukuki Düzenlemeler

Türkiye’de “Devlet Sırrı” ifadesine yönelik dolaylı tanımlamanın bulunduğu birden çok hukuki düzenleme bulunmaktadır. Kuşkusuz en önemli düzenlemelerin başında 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu gelmektedir. Türk Ceza Kanunu’nda devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarına yönelik yaptırımlar ikinci kitap dördüncü kısım yedinci bölümde ele alınmıştır. Kanunun 326. maddesinde devlet güvenliğine ilişkin belgeler başlığında, üstü kapalı olarak devlet sırrı niteliği taşıyan belgelerin özellikleri açıklanmıştır. Devletin güvenliğine veya iç veya dış siyasal yararlarına ilişkin belge veya vesikalar devlet sırrı niteliğinde değerlendirilmiştir. Bir diğer düzenleme 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda yer almaktadır. Söz konusu kanunun 16. maddesi hükmü “*Açıklanması hâlinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır*” şeklindedir. Türk hukukunda en geniş anlamı tanımlamanın 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer aldığını görmekteyiz. Devlet sırrı ifadesi ve karşılığı, kanunun devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklığı açıklayan 47. maddesinde yer almaktadır. Buna göre “*Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, Devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî*

güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır”, denilerek devlet sırrının kapsamı belirlenmiştir. Ülkemizde doğrudan devlet sırrına yönelik düzenlemeyi içeren bir kanun tasarısı 22 Nisan 2008 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulmuştur. Günümüze kadar kanunlaşmayan tasarıda devlet sırrı tanımı açıklığa kavuşmakla birlikte, nelerin devlet sırrı kapsamında değerlendirilmesini yapacak bir komisyon kurulması da öngörülmüştür (Akkaya, 2013: 754). Söz konusu tasarıda devlet sırrı üçüncü maddede “devlet sırrı, açıklanması veya öğrenilmesi, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenle niteliği itibariyle gizli kalması gereken bilgi ve belgelerdir” olarak tanımlanmıştır.

Almanya’da devlet sırrına yönelik düzenlemeler Alman Ceza Kanunu’nun 93-101 maddeleri arasında yer almaktadır (Arslan, 2021: 271). Söz konusu kanunun 93. maddesi devlet sırrının tanımı başlığını taşımaktadır. Buna göre devlet sırrı “Alman Federal Cumhuriyeti’nin dış güvenliği için ciddi bir tehlike meydana gelmesi tehlikesinin önüne geçmek için sadece sınırlı bir kişi topluluğunun ulaşabileceği ve yabancı bir gücün gizli tutulması gereken olgu, eşya ve bilgiler” olarak tanımlanmıştır (Sarıgözel, 2016: 24; Arslan, 2021: 274).

Birleşik Krallık’ ta devlet sırrları ile halen geçerlilikte olan yasa; 1911 tarihli yasanın yerini alan ve 1989 tarihinde yürürlüğe giren “Official Secrets Act” “Devlet Sırrları Yasası”dır. Söz konusu yasa ile birçok bilginin ifşası; ceza hukuku kapsamından çıkarılarak, ifşa edilmesinde cezai yaptırımların uygulanacağı altı kategoride yer almıştır (Bartlett ve Everett, 2017: 20). Kanun devlet çalışanlarını; güvenlik ve istihbarat hizmetleri üyeleri ve bu kısmın hükümlerine tabi oldukları bildirilen kişiler ile kanunlarca geniş çapta belirlenen diğer tüm kamu çalışanları ve hükümet memurları şeklinde iki gruba ayırmaktadır (Sarıgözel, 2016: 24). Kanuna göre yasak olan bilgi, bilginin gizli bilgi özelliğini taşıyor olmasına ve açıklanması halinde zarar ortaya çıkarabilecek nitelikte olmasını gerektirir. Aynı zamanda bu bilginin Birleşik Krallık dışındaki ülkeler veya kuruluşlardan sağlanması gerekmektedir (Arslan, 2021: 298).¹

ABD’de de ülkemizde olduğu gibi devlet sırrlarına yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Konu başkanlık kararnamelemleri ile birlikte, yürürlükte olan Atom Enerjisi Kanunu, Casusluk Kanunu, İstihbarat Kimlikleri Koruma Kanunu ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gibi kanunlarda ele alınmıştır (Arslan, 2021: 313).

Devlet sırrı tanımının yapılması veya devlet gizliliği ile ilgili ortaya çıkan bir farklı durumda bazı devletlerin konuyu istismar etmeye yönelik girişimleridir. Nitekim özellikle Kıta Avrupa’sında devlet gizliliğinin gerçekten de temel hakların korunmasını baltalayabildiği ve özellikle, uygulamada insan hakları ihlalleri nedeniyle hükümet görevlilerine ceza verilmemesi için sınıldığı görülmüştür. Başka bir ifade ile devlet gizliliğine başvurma, devlet üyeleri tarafından işlenen yasa dışı eylemlere atıfta bulunarak gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlayan adli veya parlamento soruşturmalarını önlemek için sıklıkla kötüye kullanılmış veya istismar edilmiştir (Carpanelli, 2011:6).

3. CASUSLUK VE DEVLETE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Devlete karşı işlenen suçlardan bahsedilince yanında çoğunlukla casusluk fiili de anılmaktadır. Başka bir ifade ile devlete karşı işlenebilecek suçların mahiyeti çoğunlukla casusluk kapsamında ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde önce casus ve casusluk kavramı ele alınırken, literatürde kabul görmüş casusluk türlerine kısaca değinilmiştir. Ayrıca casusluk suçunun işlenmesi durumunda cezai yaptırım olarak Türkiye ve çeşitli ülkelerin hukuki düzenlemelerine kısaca yer verilmiştir.

3.1. Casusluk Kavramı

Casusluk fiilinin odağında casus bulunmaktadır. Casusun dilimizdeki anlamı bir devlet veya kuruluşun gizli amaçları için çalışan kimse olarak karşılık bulmaktadır. Casusluk ise casus olma durumu, çeşitlik, ajanlık olarak tarif edilmektedir (Güncel Türkçe Sözlük, t.y.). Casusluk kavramının İngilizcede karşılığı “espionage” kelimesi ile açıklanmaktadır ki kökeni casus anlamında kullanılan “spy” kelimesi ile bakmak anlamında kullanılan ve eski bir German kökenli Fransızca “espier” kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur (Arslan, 2021: 575). Geleneksel olarak casus ve casusluk kavramları genellikle devletlerarası ilişkilerde kendine yer bulmuştur. Başka bir ifade ile eylemin ve içeriğin mutlaka devletleri bağlayan bir yönü olması gibi algılanmıştır. Oysa değişen dünya koşulları

¹ Detaylı bilgi için bakınız: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/>

ve küreselleşme ile birlikte casusluk olgusunun devlet dışı aktörleri de ilgilendiren boyutu gün geçtikçe önemli hale gelmektedir (Polat, 2023: 483). Dolayısı ile günümüzde casusu, sadece hizmet ettiği devlet için değil, herhangi bir kurumun, grubun, kişinin gizli amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla araştırma, gözlem, gizli yollardan bilgi edinme gibi faaliyetler yürüten uzman kişi olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Casusluk eyleminin konusu da hizmet edilen tarafın karşısında yer alan tarafa ait gizli veya sır olarak nitelendirilmiş olan bilgilerin ele geçirilmesidir (Arslan, 2021: 576).

3.2. Casusluk Suçu ve Türleri

Yukarıda ifade edildiği gibi casusluğun bir başka devlet yararına olma şartı günümüz gerçekleriyle uyumamaktadır. Küresel dünyada şirketlerin veya diğer kişi ve kurumların devletler üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile askeri ve siyasi casusluğun devletler dışındaki organizasyonlara bilgi aktarmak amacıyla da yapılabileceği dikkate alınması gereken bir olgudur. Söz konusu organizasyonlar, organize suç örgütleri, terör grupları, siyasi partiler vb. gruplar veya kişiler olabilir. Diğer taraftan başka bir devletle anlaşma gibi bir dar tanımın suçun unsurları arasında sayılması zorunluluğu bulunmamalıdır (Polat, 2023: 501).

Literatürde casusluğun gayri hakiki casusluk, hakiki casusluk ve mefruz casusluk şeklinde üç farklı grupta ele alındığı görülmektedir. Gayri hakiki casusluğu devlet sırlarının ve devletin güvenliği ve menfaatleri için saklı kalması gereken bilgilerin ele geçirilmesi ve başkalarına ulaştırılması olarak tanımlamak mümkündür. Burada kişinin bu eyleminin arkasında yatan düşüncesinin bir önemi bulunmamaktadır. Kişi bu eylemi sadece merak ettiği için gerçekleştirmiş olabilir. Eğer kişi bu eylemi casusluk amacıyla gerçekleştirmiş ise suçun içeriği değişmekte ve hakiki casusluk tanımına girmektedir. Son olarak farz edilen veya varsayılan olarak bilinen mefruz casusluk, casusluk eylemine başlamadan önceki hazırlık safhası eylemlerini kapsamaktadır (Sarıgüzel, 2016: 63-64). Başka bir açıdan ise casusluk; askeri, siyasi, sanayi, teknoloji ve uluslararası gibi değişik başlıklar altında ele alınabilir (Arslan, 2021: 577). Bu şekilde bir ayrımın genellikle hukuksal düzenlemelerde yer aldığı görülmektedir.

Klasik anlamda kullanıldığında casusluk eyleminin odağında devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin yer aldığını görmekteyiz. Devlet gizliliğinin münhasıran devleti ve dolayısıyla ulusal topluluğu (genellikle ulusal güvenlik gerekçeleriyle) koruma ihtiyacından kaynaklanması gerektiği varsayımı, söz konusu davanın koşullarına bağlı olarak, davacının mahkemede hareket etme hakkı, sanığın kendini savunma hakkı ve bireyin ve toplumun devlet tarafından tutulan bilgilere erişim hakkı ile ilişkili olmaktadır (Carpanelli, 2011: 4).

3.3. Türkiye’de ve Dünyada Casusluk ve Devlete Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Düzenlemeler

Casusluk eylemi devlete karşı işlendiğinde bir ülkenin sır olarak sakladığı bilgilerin başka devletlere özellikle de potansiyel olarak düşman kabul edilen ülkelere aktarılması söz konusudur. Bu durum o ülkenin siyasi yapısına, ulusal güvenliğine ve geleceğine yönelik en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Bu tür bilgiler ele geçirildiğinde devletler kendilerine yönelik planlardan haberdar olmakta ve önceden tedbirler alarak avantaj elde etmektedirler (Çınar, 1997: 85-86).

Türkiye’de casusluk ve devlete karşı işlenen suçlar bazında düzenlemelerin esas olarak Türk Ceza Kanunu’nda yer aldığını görmekteyiz. Özellikle siyasi veya askeri casusluğun konu edildiği TCK 328. maddesinde şu ifadelerle yer verilmiştir.

“Siyasal veya askerî casusluk: Madde 328.- (1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından, niteliği itibarıyla, gizli kalması gereken bilgileri, siyasal veya askerî casusluk maksadıyla temin eden kimseye on beş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil; a) Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin yararına işlenmişse, b) Savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye sokmuşsa, Fail, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.”

Türk Ceza Kanunu’nda konuya ilişkin bir başka madde devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgilerin açıklama başlığında yer almaktadır. Söz konusu başlık kapsamında işlenen suçlar ve cezası 329. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre *“(1) Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri açıklayan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Fiil, savaş zamanında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarını veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye*

koymuşsa, faile on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir. (3) Fiil, failin taksiri sonucu meydana gelmiş ise birinci fıkrada yazılı olan halde, faile altı aydan iki yıla, ikinci fıkrada yazılı hallerden birinin varlığı halinde ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir”.

Alman Ceza Kanunu'nun 96. maddesi casusluk ve devlet sırlarını temin etme konusunu açıklamaktadır. İlgili madde içeriği “Her kim, açıklamak amacıyla bir devlet sırrını temin ederse 1 yıldan 10 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Her kim, resmi bir kurum tarafından ya da emri üzerine gizli tutulan bir devlet sırrını ifşa etmek için temin ederse 6 aydan 5 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suça teşebbüs cezalandırılır” şeklindedir (Sarıgüzel, 2016: 228). Ayrıca vatan hainliğine yönelik düzenleme 94. maddesinde; “(1) Her kim devlet sırrını, yabancı bir güce veya yabancı güçlerin aracısına verir veya 2. Almanya'ya zarar vermek üzere veya yabancı bir ülkenin yararına başkasının erişimine açık hale getirir veya açıklarsa ve bu şekilde dış güvenlik için ciddi tehlike oluşursa, bir yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Özellikle ciddi durumlarda, beş yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. Özellikle ciddi durum aşağıdaki hallerde kural olarak var sayılır; eğer fail, 1. Özellikle Devlet sırrını saklama yükümlülüğü olan sorumluluğunu kötüye kullanırsa veya 2. Fiil nedeniyle özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti'nin dış güvenliğine ciddi tehlikeye sebebiyet vermişse” olarak yer almaktadır (Sarıgüzel, 2016: 243).

Birleşik Krallık'ta casusluk fiili ile ilgili düzenleme yukarıda devlete ait sırlar başlığında yer alan ve 1989 yılında yürürlüğe girmiş bulunan “Devlet Sırları Yasası”nda yer almaktadır. Söz konusu yasanın birinci kısmında dokuz alt başlıkta ele alınan suçlar, kanun maddesinde aşağıdaki gibi yer almaktadır (sadece ilk üç madde verilmiştir²);

“(1) güvenlik ve istihbarat servislerinin bir üyesi veya bu fıkra hükümlerine tabi olduğu bildirilen bir kişi, bu hizmetlerden herhangi birinin üyesi olarak görevi nedeniyle veya görevi sahip olduğu güvenlik veya istihbaratla ilgili herhangi bir bilgi, belge veya diğer makaleyi yasal bir yetki olmaksızın ifşa ederse, bir suç işlemiş olur.

(2) Yukarıdaki alt bölüm (1)'de güvenlik veya istihbaratla ilgili bilgilerin ifşa edilmesine yapılan atıf, bu tür bilgilerin ifşası olduğu iddia edilen veya kendisine böyle bir ifşa olarak hitap edilen kişiler tarafından algılanması amaçlanan herhangi bir beyanda bulunulmasına yapılan atıfları içerir.

(3) Bir Kraliyet görevlisi veya devlet görevlisi olan bir kişi, kanuni bir yetki olmaksızın, erdemle sahip olduğu güvenlik veya istihbaratla ilgili herhangi bir bilgi, belge veya diğer makaleyi zarar verici bir şekilde ifşa ederse, bir suç işlemiş olur.”...

ABD'de casusluk suçları ile ilgili düzenlemelerin karmaşık bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu kapsamda federal yasaların, ABD kongresinin ve özellikle de başkanlık kararnamelerinin uygulamaya yön verdiği görülmektedir. Esasen ABD'de 1917 tarihinde yürürlüğe giren Casusluk Kanunu halen geçerliliğini korumaktadır. 1940'lı yıllarda gözden geçirilen kanun ile casusluk suçu ABD Kanunu'nun 37. Bölümünde tanımlanan suçlar içerisinde yer almaktadır (Arslan, 2021: 590).³

4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE MANHATTAN PROJESİ

İkinci Dünya Savaşı insanlık tarihinin en kanlı savaşlarından birisidir. Bilim adamlarının bilimsel çalışmalarını silah ve savaş teknolojisi geliştirmek amacıyla kullandıkları bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır. Çalışmanın bu bölümünde savaş teknolojisi geliştirmeye yönelik bilimsel çalışmaların yönelimi, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve İkinci Dünya Savaşı kapsamında ele alınmıştır. Bölümde ayrıca ABD tarafından geliştirilen ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sürecine kadar uzanan Manhattan Projesi'ne yer verilmiştir.

4.1. İkinci Dünya Savaşı Öncesi Durum

Modern bilimin gelişimi ile birlikte birçok bilim adamı araştırmalarını askeri ve savaş teknolojisine yönelik olarak planlamışlardır. Ancak dağınık haldeki bu yükseliş özellikle 1800'lü yıllara yani bilimin devlet himayesine profesyonel anlamda girdiği döneme kadar devam etmiştir (Martin, 1983'den aktaran, Akay ve Nalçacı, 2019: 209). Kimyasal silahların ilk kullanımı Nisan 1915'te Alman Ordusu tarafından gerçekleştirilmiştir. Belçika'nın

² Kanunun tamamına <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/6/section/1>'den ulaşılabilir.

³ Detay bilgi için: Cornell Law School, Legal Information Institute, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-37>

YPRES kentine yapılan bu saldırıda 168 ton klor gazı kullanılmış yaklaşık 5.000 asker ölmüştür. Devamında ise savaş süresince yaklaşık 125.000 ton kimyasal silah kullanımı ve 90.000 kişinin ölümü ile sonuçlanan ağır bir tablo ortaya çıkmıştır (AFAD, t.y.). Maalesef Birinci Dünya Savaşı, insan çatışmasına ürkütücü yeni bir boyut kazandırırken aynı zamanda insanın yok etme potansiyelini de ortaya koymuştur. Biyolojik ve kimyasal silahların acımasızlığı, savaşan ülkelerin geleceklerini tehdit eder hale getirmiştir. Bu tür silah kullanımlarına karşı çıkanlar çok olsa da bir o kadar da sesli olarak destekleyenler olmuştur (Self, 1994: 6). Birinci Dünya Savaşı bilim adamlarının, sermaye sahiplerinin ve askeri güçlerin yakın ilişki içerisinde ve sistematik bir şekilde bir arada çalıştıkları bir süreçtir. Özellikle bilim adamları bu süreçte, danışman, karar verici hatta politika geliştirici roller üstlenmişlerdir (Akay ve Nalçacı, 2019: 210).

Bununla birlikte bilimsel ve teknolojik istihbarat faaliyetleri; bilimsel gelişmelere paralel olarak 19 yy. dan itibaren artış göstermiş ve Birinci Dünya Savaşı'nda önemli boyutlara ulaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı dönemi ise sistematik olarak bu faaliyetlerin yürütüldüğü dönem olarak tarihteki yerini almış ve 21.yy. teknolojileri olarak kabul edilen birçok buluşun başlangıç kaynağını oluşturmuştur (Kemiksiz, 2022: 625).

Diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı öncesinde yükselen Nazi tehlikesi karşısında ABD ve Sovyetler Birliği'nin Alman bilim adamlarını kendi savunma projelerinde kullanmak amacıyla Almanya dışına çıkarma gayretleri olmuştur. Böylece Alman bilim adamlarınca edinilen bilimsel ve teknolojik bilgilerin karşı tarafın eline geçmesi engellenebilecekken aynı zamanda kendi kapasitelerinin artması da sağlanabilecekti (Kemiksiz, 2022: 625). Bu dönemlerde Almanya ve İtalya'da görülen baskıcı yönetimden kaçarak İngiltere, Sovyetler Birliği ve ABD gibi ülkelere yerleşen bilim adamları olmuştur. Ünlü Alman fizikçi Albert Einstein, Hans Bethe, İtalyan fizikçi Enrico Fermi ve Macar asıllı fizikçi Edward Teller bu nedenle ülkelerini terk eden bilim adamları arasındadır (Akay ve Nalçacı, 2019: 211).

Atom bombasının imal edilme hikâyesi 1919'da İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'ndeki Cavendish Laboratuvarı'nda çalışan Yeni Zelandalı Ernest Rutherford'un birkaç nitrojen atomunu oksijene çevirerek bir elementin ilk yapay dönüşümünü gerçekleştirmesiyle başlamıştır (Gosling, 1990: 1). Bir görüşe göre de atom bombasının yapımına giden yolun başlangıcı 1930'lu yılların başına rastlamaktadır. Nitekim 1932 yılında İngiliz fizikçi John Cockcroft ve İrlandalı fizikçi Ernest Walton (1903-1995) ilk kez atom çekirdeğini parçalayan bilim adamları olarak tarihe geçmişlerdir. Aynı yıl, Ernest O. Lawrence ve meslektaşları M. Stanley Livingston ve Milton White, California Üniversitesi'nin Berkeley kampüsünde ilk siklotronu başarıyla çalıştırmışlardır (Gosling, 1990: 1).

4.2. İkinci Dünya Savaşı Süreci

Bilindiği üzere Almanya'nın Eylül 1939'da Polonya'yı işgal etmesi sonucu İngiltere ve Fransa'nın da bu durumu gerekçe göstererek Almanya'ya savaş açmasıyla İkinci Dünya Savaşı fiilen başlamıştır (Kemiksiz, 2022: 631). Bunun öncesinde ise Ağustos 1939'da Albert Einstein, Almanların nükleer silah geliştirebileceğine dair ünlü mektubunu, 1930'larda Nazi ve Faşist baskıdan kaçarak ABD'ye yerleşen birkaç Avrupalı bilim adamından biri olan Macar asıllı Leo Szilard'ın yardımıyla hazırlayarak ABD Başkanı Roosevelt'e göndermiştir (Gosling, 1990: 2). ABD'nin ikinci Dünya Savaşı'na dâhil olması 7 Aralık 1941 tarihine denk gelmektedir. Bu tarihte Japon İmparatorluğu'nun, ABD'nin Pearl Harbor sahiline sürpriz bir saldırıda bulunması, sonraki dört yıl içinde Japonya'nın en büyük iki şehrinin buharlaşmasıyla sonuçlanacak olayların başlangıcına neden olmuştur (Self, 1994: 30).

Çalışmanın diğer başlığında detayları verilecek olan atom bombasının 6 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'nın Hiroşima ve 9 Ağustos 1945 tarihinde Nagazaki şehirlerine atılmasıyla ikinci dünya savaşı sona ermiştir. Hiroşima'da ölü sayısı 1945 yılının sonuna doğru 140.000, beş yıl içinde de 200.000 sayısına ulaşmıştır. Bomba, beş mil karelik bir alanda tam bir yıkıma neden olmuş ve şehirdeki binaların neredeyse tamamı ya yıkılmış ya da ağır hasar görmüştür. Nagazaki'de ise toplam ölü sayısı en az 140.000 civarındadır (Gosling, 1990: 51).

4.3. Manhattan Projesi

Manhattan Projesi'ni sadece yeni bir fiziksel ürün elde etmek veya yenilikçi yöntemler geliştirmek için fizik, kimya, metalürji gibi doğal bilimlerin bir arada kullanıldığı bir proje olarak görmemek gerekir. Projenin politik, toplumsal ve hatta insani boyutları projenin sonuçları göz önüne alındığında daha da önemli bir konumdur (Rhodes, 2015: 6). Diğer taraftan projenin yer aldığı Manhattan Mühendislik Bölgesi birçok yönden, herhangi bir büyük inşaat şirketi gibi faaliyet gösteriyordu. Bu süreçte üretim sahaları satın alınarak hazırlandı, personel ve taşeronlarla sözleşmeler imzalandı, konut ve sosyal hizmet tesisleri inşa edildi. Bunların yanında satın alma, yönetim ve muhasebe işlemleri için prosedürler ve projenin bütününe kapsayan iletişim ağları oluşturuldu (Gosling, 1990: 19). Kısaca günümüzde büyük ölçekli bir işletmenin etkin bir şekilde yönetilmesi için gereken bütün finansal ve entelektüel yatırımların yapıldığını görmekteyiz. Nitekim projenin ana üretim tesisi K-25 hattı Mart 1945'te tamamlandığında dünyanın tek çatı altında inşa edilmiş en büyük binasıydı. Tesisin tamamı ise 1.500 dönümden daha fazla alanı kaplıyordu (Larson, 2013: 9).

4.3.1. Projenin Mahiyeti ve Gelişimi

Aslında Manhattan Projesi'nin başlatılmasına temel teşkil eden olay Albert Einstein'ın Başkan Theodore Roosevelt'e yazdığı 1939 tarihli mektuptur. Mektupta Almanya'nın uranyum cevheri arzına olan ilgisinin arttığı buna karşı hamle olarak üniversite laboratuvarlarında devam eden deneysel nükleer fizik çalışmalarını hızlandırmak için federal fonların tahsis edilmesi tavsiyesi yer alıyordu. Manhattan Projesi'nin hayata geçirilmesinde bu ihtiyacın olduğu söylenebilir (Larson, 2013: 7). Nitekim 1940 yılına gelindiğinde Berkely Üniversitesi'nde siklotron çalışmaları devam ediyordu. 1941 yılında Japon İmparatorluğu'nun Pearl Harbor'u bombalaması ve ABD'nin savaşa girmesiyle de proje öncelik kazandı. Manhattan Projesi'nin başına 17 Eylül 1942 tarihinde General Leslie Groves yönetici olarak atanmıştır (Akay ve Nalçacı, 2019: 212). Manhattan Mühendislik Bölgesi (MED), New Mexico'da 18 mil uzunluğunda bir vadi içerisinde kurulmuştur. Bölgenin seçiminde arazi istiklak bedelinin nispeten uygun olması yanında karayolu ile ulaşım kolaylığı, su ve elektriğe kolay ulaşım imkânlarının olması da etkili olmuştur (Larson, 2013: 9).

4.3.2. Projeye Yönelik Sovyet Casusluğu

Aslında Sovyetler Birliği'nin ABD'ye yönelik casusluk faaliyetlerinin başlangıcı Manhattan Projesi öncelerine dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin 1930 ve 1940'lı yıllarda büyük casusluk operasyonları yürüttüğü bilinmektedir. Nitekim John Earl Haynes, Harvey Klehr ve Alexander Vassiliev'e göre 500'den fazla Amerikalı Sovyet istihbarat teşkilatlarına yardım etmiştir (Schrecker, 2010: 355). Bir görüşe göre Amerikalı yetkililer, hem gelişmekte olan karşı istihbarat sistemlerinin sınırlamaları hem de stratejik kaygılar nedeniyle Rus casusluk kampanyasının tüm boyutlarını kavramada yetersiz kalmışlardır. Ancak konunun bir başka boyutu da ABD Genelkurmay Başkanı'nın "Ruslardan hiçbir bilgi almasak bile, en dar görüşle, daha fazla Alman öldürmenin yollarını Rusların eline vermek bizim lehimize" ifadesi ile neyi kastettiğidir (Sibley, 2003: 26).

Manhattan Projesi'nde casusluk faaliyetleri sadece ABD ve Sovyetler Birliği arasında gerçekleşmemiştir. Nitekim Manhattan Projesi'nde yer alan İngiliz bilim ekibinden nükleer fizikçi Fuchs'un Sovyetler Birliği'ne Manhattan Projesi ile ilgili önemli bilgiler verdiği 1949 yılında ortaya çıkmış ve bu durum ABD ve İngiltere arasında güven sorunu da yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nin Amerikan ve İngiliz nükleer çalışmalarına ulaşması İkinci Dünya Savaşı'nın ve 20. yy.'ın en büyük sanayi/teknoloji casusluğu örneği olarak tarihe geçmiştir. Diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'ne yerleşen Alman bilim adamlarının çalışmaları ile Sovyetler Birliği kendi atom bombasını çok daha kısa sürede yapmıştır (Kemiksiz, 2022: 639). Benzer şekilde Sovyetler Birliği'nin kendi geliştirdiği atom bombası sürecinin birkaç yıl kısalmasında Manhattan Projesi'nden casusluk yoluyla sağladığı bilgilerin çok etkisi olmuştur (Allen ve Chan, 2017: 77).

ABD'nin Manhattan Projesi'ne yönelik Sovyet casusluk faaliyetlerini ilk kez öğrenmeleri 1946 yılında taraf değiştiren Sovyet Kâtabi Igor Gouzenko'nun verdiği ifadeler sayesinde olmuştur. Ayrıca Klaus Fuchs, Harry Gold, David Greenglass ve Julius ve Ethel Rosenberg'in FBI'ın "yüzyılın suçu" olarak adlandırdığı suçtan tutuklanmaları, Rusların Manhattan Projesi'ne sızdığını ortaya çıkarmıştır (Schrecker, 2010: 356).

4.3.3. Projenin Maliyeti

Savaşın sonuna gelindiğinde projeye ayrılan bütçe rakamları daha net olarak ortaya çıkmıştır. Groves ve ekibi, Tennessee, Washington ve New Mexico eyaletlerinde inşa edilen üretim tesisleri ve kasabaların yanı sıra Columbia'dan Berkeley'e kadar üniversite laboratuvarlarındaki araştırmalara yaklaşık 2,2 milyar dolar harcamıştır. Manhattan Projesi'ni benzer işlevleri yerine getiren diğer şirketlerden farklı kılan unsur, hızlı hareket etme zorunluluğu nedeniyle, denenmemiş ve şimdiye kadar bilinmeyen süreçlere yüzlerce milyon dolar yatırım yapması ve bunu tamamen gizlice yürütmesi olarak ifade edilebilir. Çünkü projenin parolası hız ve gizlilik üzerindedir (Gosling, 1990: 19). Proje süresince 100.000 kişiden fazla istihdam sağlanmıştır.

Tablo 1. Manhattan Projesi'nin Maliyeti (31.12.1945 itibariyle)

	Tesis	Faaliyet	Toplam
	(Bin Dolar)	(Bin Dolar)	(Bin Dolar)
Devletin Genel Harcamaları	22.567	14.688	37.255
Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri	63.323	6.358	69.681
Elektromanyetik Tesis (Y-12)	300.625	177.006	477.631
Gaz Difüzyon Tesis (K-25)	458.316	53.850	512.166
Termik Difüzyon Tesis (S-50)	10.605	5.067	15.672
Clinton Laboratuvarları	11.939	14.993	26.932
Clinton Mühendislik Çalışmaları, Gen. Mer. ve Yrd. Brim	101.193	54.758	155.951
Hanford Mühendislik Çalışmaları	339.678	50.446	390.124
Ağır Su Üretim Tesisleri	15.801	10.967	26.768
Los Alamos Projesi	37.176	36.879	74.055
Özel İşletme Malzemeleri	20.810	82.559	103.369
Toplam Maliyet	1.382.033	507.571	1.889.604

Kaynak: <https://www.brookings.edu/the-costs-of-the-manhattan-project/>

5. CASUSLUK MALİYET ANALİZİ

Casusluk maliyet analizine üç farklı açıdan bakmak gerekecektir. Bunlar;

- Casus açısından
- Sovyetler Birliği açısından
- ABD açısından

Üç açıdan da casusluk faaliyetlerinin getirileri (gelirleri) ve maliyetleri olacaktır. Getiri ve maliyetler büyük ölçüde parasal hareket yaratan parasal gelir ve maliyetlerdir. Bunun yanında parasal olmayan getiri ve maliyetleri de olabilir. Prestij kazancı, moral yüksekliği, kendini iyi hissetmek, adrenalin duygusu, parasal olmayan kazançlara örnek olarak verilebilir. Bunun karşılığında itibar veya moral kaybı, rezil olma duygusu, kendini kötü hissetme parasal olmayan maliyetlere örnek olarak verilebilir. Literatürün ve belgesellerin taranmasından elde edilen parasal ve parasal olmayan veriler ile tarihi değerler kullanılarak aşağıdaki analizler yapılmıştır. Çalışmada paranın zaman değeri dikkate alınmamıştır. Paranın zaman değerinin dikkate alındığı başka çalışmalar da üretilebilir.

5.1. Casus Açısından

Casus, casusluk faaliyetini elbette bir getiri elde etme düşüncesiyle gerçekleştirecektir. Casus açısından gerçekleştirmiş olduğu casusluk faaliyeti ile ortaya çıkan parasal-parasal olmayan getiri ve katlanılan maliyetler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Casuslar Açısından Casusluğun Maliyet Analizi

Gelirler		600 \$
Parasal Gelirler		
Casusluk Ücreti	500 \$	
Projede Personel Ücreti	100 \$	
Parasal Olmayan Gelirler		
Adrenalin Duygusu	var	
Önemli Olma Hissi	var	
Tarihe yön verme yetkisi duygusu	var	
Bilgiye hakim olma hissi	var	
Maliyetler		310 \$
Parasal Maliyetler		
Yaşam Maliyeti	300 \$	
Rüşvet Bedeli	10 \$	
Parasal Olmayan Maliyetler		
Ülkesini satan insan duygusu	var	
Yakalanma korkusu	var	
Öldürülme korkusu	var	
Utanma duygusu	var	
Net Kar (Zarar)		290 \$

Tablo 2’de görüldüğü üzere casusun gerçekleştirmiş olduğu casusluk faaliyeti karşılığında elbette parasal getirilerde elde etmektedir. Ancak tablodan da anlaşılacağı gibi parasal olmayan gelir kalemleri ve bunun karşılığında alınan riskler çok daha fazladır.

5.2. ABD Açısından

ABD’nin Manhattan Projesi için yaptığı harcamaların iki milyar dolardan fazla olduğuna yönelik bilgilere çeşitli kaynaklarda rastlanmaktadır. Tablo 3, ABD’nin casusluk faaliyetine konu olan Manhattan Projesi’nde katlandığı parasal maliyetleri ayrıca parasal olmayan unsurları da içerecek şekilde hazırlanmıştır.

Tablo 3. ABD Açısından Casusluğun Maliyet Analizi

Gelirler		0
Parasal Gelirler	0	
Parasal Olmayan Gelirler	yok	
Maliyetler		1.889.604.000 \$
Parasal Maliyetler		
Manhattan Projesi Tutarı (Casuslara ödenen personel ücreti dâhil)	1.889.604.000 \$	
Parasal Olmayan Maliyetler		
Beceriksizlik duygusu	var	
Aptallık hissi	var	
Dünyaya rezil olma duygusu	var	
Rakibe önemli bilgi kaçırma	var	
Benzer projeleri tekrar etmedeki zorluk	var	
Net Kar (Zarar)		1.889.604.000 \$

Dikkat edilirse ABD’nin Atom Bombasının casusluğu açısından hiçbir getirisi yoktur. Tüm projenin maliyetine katlanılmış ve bilgiler kaçırılarak tüm maliyet sanki Sovyetlere atom bombası üretebilmek için proje yapılmış noktasına gelinmiştir. Parasal olmayan maliyetler ise içler acısıdır.

5.3. Sovyetler Birliği Açısından

Sovyetler Birliği'nin Manhattan Projesi casusluk faaliyetlerinden elde ettiği getiri ve maliyetler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4. Sovyetler Birliği Açısından Casusluğun Maliyet Analizi

Gelirler		1.889.604.000 \$
Parasal Gelirler		
Atom Bombasının maliyeti	1.889.604.000 \$	
Parasal Olmayan Gelirler		
Rakibi kandırma duygusu	var	
Önemli silaha sahip olma duygusu	var	
Askeri özgüven	var	
Casusluğa devam etme arzusu	var	
Maliyetler		110.000 \$
Parasal maliyetler		
Casuslara ödenen ücretler	10.000 \$	
Casusluk teşkilatı oluşturma maliyeti	100.000 \$	
Parasal Olmayan Maliyetler		
İfşa olma ihtimali	var	
Casusları kaybetme ihtimali	var	
Casusluğun sıcak savaşa dönüşme ihtimali	var	
Net Kar (Zarar)		1.889.494.000 \$

Tablo 4'ten de görüleceği üzere Sovyetler Birliği'nin katlandığı parasal ve parasal olmayan maliyetler karşılığında elde ettiği getiri oldukça yüksektir. Bu süreçte casus, ABD ve Sovyetler Birliği açısından ele alınan getiri ve maliyetler ekseninde yapılan değerlendirmede en karlı tarafın Sovyetler Birliği olduğu net bir şekilde görülmektedir.

6. SONUÇ

Küreselleşmenin hemen her kavramın anlamını ve kapsamını genişletmesine tanık oluyoruz. Bu kapsamda casusluğunda anlamı ve etki alanı da değişikliğe uğramıştır. Casusluk gizli bilgi ve belgelerin ilgisiz ve yetkisiz kişilerce elde edilmesi ve hasım olarak nitelendirilen tarafa iletilmesini içermektedir. Casusluk devlet arasında gerçekleştirildiği gibi işletmeler, örgütler, siyasi partiler arasında da olabilir.

Casusluk mensup olduğu ülkeye ve millete karşı yapılan bir eylemse son derece aşağılık ve şerefsiz bir iştir. Mensup olduğu ülke ve millet için yapılmış bir eylem ise yapılan casusluk kahramanlık olarak nitelendirilebilir. Çoğu ülkede casusluk ciddi bir suç olarak kabul edilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan casusluğun, devlete karşı işlenen suçlar bağlamında değerlendirildiği ve ülkelerin ceza kanunlarında yer aldığı görülmektedir. Türkiye'de Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenlemelere göre casusluk suçu 15 yıl hapis cezasına kadar cezalandırılabilir.

Ancak çalışma konumuzun özünü ceza kanunlarında yer alan karşılığında çok daha önemli boyutta ele alınması gereken Manhattan Projesi'ne yönelik casusluk faaliyeti oluşturmaktadır. Çalışmamızda inceleme konusu yaptığımız atom bombası bilgilerinin casusluk yoluyla elde edilmesi eylemi Sovyetler Birliği için son derece faydalı ve yararlı olmuştur. Çünkü ABD'nin yıllarca uğraşarak ve iki milyar dolardan fazla yatırım yaparak oluşturduğu bilgi ve tecrübeyi çok düşük bir maliyetle elde ederek kendileri lehine kullanılabilir hale getirmiştir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde Sovyetler Birliği kendi lehine çok önemli ve başarılı bir eylem gerçekleştirmiştir. Konu ABD açısından değerlendirildiğinde ise son derece büyük bir mağduriyet vardır. Yıllarca yatırım yaparak oluşturduğu bilgiler çok ucuza kendisinden çalınmış ve rakip olan bir devlete satılmıştır. O bu yönüyle değerlendirildiğinde ABD Sovyetler Birliği tarafından kandırılmış, aldatılmış ve zor durumda bırakılmıştır. Özetle çalışmada incelediğimiz konuda casusluk Sovyetler Birliği açısından çok yararlı ABD açısından çok büyük bir mağduriyet ifade etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar Katkısı: Süleyman Yükçü (%50), Cihat Savsar (%50)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Funding: The authors received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author Contributions: Süleyman Yükçü (50%), Cihat Savsar (50%)

KAYNAKÇA

Afad. (t.y.). Kimyasal olayların tarihçesi. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/kbrn/kimyasal-olaylarin-tarihcesi>

Akay, G.G., ve Nalçacı, E. (2019). Savaşın hizmetinde bilim: Manhattan Projesi. *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 2 (3), 208-218.

Akkaya, R. (2013). Devlet sırrı, kimin sırrı? *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 749-755.

Allen, G. ve Chan, T. (2017). *Artificial intelligence and national security*. Cambridge: Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs.

Arslan, U. (2021). Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bartlett, G., ve Everett, M., (2017). The official secrets acts and official secrecy. Briefing paper, CBP07422. Erişim adresi: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7422/CBP-7422.pdf>

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (2003). Bilgi edinme kanunu. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4982.pdf>

Brookings (t.y.) Manhattan project. Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/the-costs-of-the-manhattan-project/>

Carpanelli, E. (2011). State secrecy and human rights violations. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Università degli Studi di Milano, İtalya.

CNN Türk (t.y.) Türkiye’de itibarı en düşük 20 meslek açıklandı. Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/ekonomi/genel/turkiyede-itibari-en-dusuk-20-meslek-aciklandi?page=4>

Cornel Law School (t.y.). 18 U.S. code chapter 37- espionage and censorship. Erişim adresi: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-37/>

Çınar, B. (1997). *Devlet güvenliği istihbarat ve terör*. Sam Yayınları.

Gosling, F.G. (1990). *The Manhattan project. Science in the second world war, energy history series*. DOE/MA-0417PTI90 016694. Report

Hafizoğulları, Z., ve Küçüktaşdemir, Ö. (2015). Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 121-170.

Hafizoğulları, Z., ve Özen, M. (2010). Türk ceza hukukunda devlet sırrına genel bir bakış. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(2010/1), 21-30.

Kemiksiz, N. N. (2022). İkinci Dünya Savaşı’nda bilimsel ve teknolojik istihbarat. *Tesam Akademi Dergisi*, 9(2), 621- 647. doi: 10.30626/ tesamakademi.1164131

Larson, S. A. (2013). The Manhattan project. *IEEE Industry Applications Magazine*, 7-13.

Polat, Melikşah. (2023). Siyasal veya askeri casusluk suçunun unsurları bakımından “Başka devletle anlaşmış olma” şartı üzerine düşünceler. *Adalet Dergisi*, (70), 481-504. doi:10.57083/adaletdergisi.1285797.

Rhodes, R (2015). Why the Manhattan Project should be preserved. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 71(6), 4-10.

Sarıgüzel, H. (2016). Devlet sınırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları. Yayımlanmamış doktora tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Schrecker, E. (2010). Soviet espionage in America: an oft-told tale. *Reviews in American History*, 38, 355-361.

Self, J. T. (1994). An analysis of success and failure: The Manhattan Project and German Nuclear Research during the Third Reich. Yayımlanmamış doktora tezi. Ouachita Baptist University, Arkadelphia.

Sibley, K. A. S. (2003). Soviet Military-Industrial Espionage in the United States and the Emergence of an Espionage Paradigm in US–Soviet Relations, 1941–45, *American Communist History*, 2(1), 21-61.

Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Muhakemeleri Kanunu

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. (t.y.). Güncel Türkçe sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Türkiye Devlet Sırrı Kanun Tasarısı

Uk legislation. (t.y.). Erişim adresi: [https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/-](https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/)

SUMMARY

Introduction

Almost all of us are familiar with professions such as medicine, engineering, veterinary medicine, attorneyship, and financial advisory that require certain education, training and experience. In addition, there are professions that do not have a certain educational standard and are carried out as a result of personal skills and abilities. Among these professions, there are also those who can be considered in the extreme category. Mafia fatherhood, bounty hunting and human trafficking are examples of these professions. The profession of espionage can also be evaluated in this category. As in other professions, the person who carries out the profession of espionage also wants to make some gains. However, the expectations of non-monetary gains in addition to the monetary gains expectations of those who practice this profession are at an undeniable level. Such as; the feeling of adrenaline, the feeling of being seen as a hero, the desire to be the person who shapes history.

Background

The concept of espionage is traditionally used in the sense of secretly leaking information and documents belonging to a state, especially to other states that are seen as enemies. However, as with almost every concept, the scope of espionage also changes in parallel with global developments. Because today, the addressees of states are not limited to other states. Espionage can be between a state and a company, NGO or even political parties. The important thing is to transfer vital information and documents to third parties without permission and authorization. Industrial espionage is a good example of this. When the subject is espionage, the relationship between the concepts of secret and espionage comes to the fore. In particular, the concept of "state secret" is emphasized as a concept that is discussed in the legal literature and does not have a uniform answer. In the study, the legislation information about state secrets is given, albeit briefly.

Purpose

The subject of our study is an act of espionage between states. The espionage in question is aimed at the atomic bomb project developed by the USA and is the espionage act of the Soviet Union. Our aim in this study is to reveal the net benefit or loss gained or lost by analyzing the returns and costs incurred by the parties in the said espionage act. In addition, it is another aim of ours to demonstrate that possible interstate or intercompany espionage activities can be evaluated on the basis of account, return and cost considerations with the management accounting approach.

Findings

The atomic bomb developed and used by the USA in the Second World War is the output of a project known as the Manhattan Project. It is known that the famous letter written by the famous German scientist Albert Einstein to the US president was influential in the USA's initiation of this project. Indeed, the letter states that the Germans are working on developing an atomic bomb. While starting the project, the USA benefited greatly from the scientists who escaped from the oppressive governments in their countries such as Germany and Italy. Famous German physicist Albert Einstein, Hans Bethe, Italian physicist Enrico Fermi and Hungarian-born physicist Edward Teller were among the scientists who left their country for this reason. It has been learned that some scientists involved in this project, carried out with the United Kingdom, leaked some information about the project to the Soviet Union. The period before the Second World War is accepted as the period when science was used at the highest level in order to develop war technology and serve the defense industry. Many scientists from various nationalities took part in the Manhattan Project of the USA. As of 1945, the Manhattan Engineering District, where the Manhattan Project was realized, achieved the title of the largest building completed under a single roof in the world. As a matter of fact, as of 1945, the amount spent by the USA on the project exceeds 2 billion dollars, and it is reported by various sources that the present value of this figure is much higher.

In addition to monetary gains, spies who acted with the expectation of non-monetary gain, such as experiencing a sense of adrenaline, the expectation of being a hero or the desire to be the person who shapes history, leaked secret documents and information to the Soviet Union. It is stated that the information obtained as a result of espionage contributed greatly to the atomic bomb project developed by the Soviet Union itself and reduced the project

duration by several years. On the other hand, there is a great risk due to this act of spying. The result of the death penalty risk being caused is one of the biggest risks. In our study, information about the crime of espionage, its scope and penalties are also included in our country and in some countries. The gains and costs incurred by the parties from the Manhattan Project espionage act are presented in separate tables.

Conclusions

Accordingly, obtaining atomic bomb information through espionage has been extremely beneficial and beneficial for the Soviet Union. The Soviet Union have made the knowledge and experience that the United States has created by storming and investing more than two billion dollars available at a very low cost. From this point of view, the Soviet Union carried out a very important and successful action for itself. When the issue is evaluated from the point of view of the USA, there is a great grievance. The information has obtained by investing a large amount over the years has been stolen very cheaply and sold to a hostile country. In this respect, the USA was deceived and left in a difficult situation by the Soviet Union. In summary, while the Manhattan Project espionage we examined in this study resulted in a very beneficial way for the Soviet Union, it constitutes a great victimization for the USA.